

ՏԱՍՆՄԵԿԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ՄԵՆԿ

Տարեկան գինը 10 ռուբլ, կես տարվանը 6 ռուբլ:
Առանձին համարները 5 կոպեկով:

Թիֆլիսում գրվում են միմյանի խմբագրատան մէջ:

Օտարաբաղադրացիք դիմում են ուղղակի
Тифлис. Редакция «Менк»

Խմբագրատունը բաց է առաւօտեան 10—2 ժամ
(Բացի կիրակի և տոն օրերէն):

Յայտարարութիւն ընդունվում է ամեն լիզուով:

Յայտարարութիւնները համար վճարում են
խրաքանչիւր թաւին 2 կոպեկ:

ԲԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆԱԿԱՆ

„ՄԵՆԿ“

ԱՄԵՆՕՐԵԱՅ ԼՐԱԳԻՐ

(ՏԱՍՆ ԵՒ ԵՐԿՐՈՐԴ ՏԱՐԻ)

ԱՌԱՋԻՆԿՈՒՄ 1883 ԹԻՒՆ

Կը հրատարակվի նոյն դիրքով և նոյն պրոպոզիցիայով:

ՊՐՕԳՐԱՄԱ

I. ՏԵՐՈՒԹԵԱՆ ԿԱՐԳԱԳՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ: II. ԱՌԱՋԻՆԿՈՒԳՐԱՅ ԶՕԳՈՒՄՏԵՐ: III. ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՐՈՒԹԻՒՆ: Ընդհանուր յօդաւածներ, թղթակցութիւններ, լուրեր: IV. ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՐՈՒԹԻՒՆ: Ընդհանուր յօդաւածներ, թղթակցութիւններ, լուրեր: V. ԽԱՌՆ ԼՈՒՐԵՐ: VI. ՀԱՌԱՅԻՐՆԵՐ: VII. ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ: Ֆելետոն, վէպեր, ինքնուրոյն և թարգմանական յօդաւածներ, դիտարկեան ամեն ճիւղերէն, թղթակցութիւններ: VIII. ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ:

ԲԱՌԱՅԻՐՈՒԹԻՒՆ: Տարեկան 10 ռուբլ, վեց ամսուայ 6 ռուբլ, իւրաքանչիւր ամսուայ 1 ռուբլ:
ՀԱՏՈՎ համարները 5 կոպեկ:
ՀԱՍՑԵՆ. Тифлис, редакция «Менк»

Խմբագիր—Հրատարակող ԳՐԻԳՈՐ ԱՐՇԵՐՈՒՆԻ

ԲՈՎԱՆԳԱՌՈՒԹԻՒՆ

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՐՈՒԹԻՒՆ: Նամակ խմբագրին: Նամակ խմբագրին: Ներքին լուրեր: ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՐՈՒԹԻՒՆ: Արտաքին լուրեր: ՀԱՌԱՅԻՐՆԵՐ: ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ: ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ: Հանապարհօրդական տպագրութիւններ Պարտկաւոր տանում:

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՐՈՒԹԻՒՆ

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐԻՆ

Երեւան, նոյեմբերի 26

Վ. Ազուլեանց ուսումնարանների յարատեւութիւնը ջանկարկով, և չը պատասխանեցի իմ մա-

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ՀԱՆԱՊԱՐՀՈՐԴԱԿԱՆ ՏՊԱՌՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՊԱՐԿԱՍՏԱՆՈՒՄ

Կատարութեան հրամանով յաւիտ 1-ին դիւ-
ցի դէպի Պարտկաւոր, իսկապէս Սօսը-լուրդ,
որ դաւում է Ուրմայ ճի հարաւային եղբայր
մէկ օրվայ ճանապարհ դէպի հարաւ, քննելու տա-
րախիտիկ հիւանդութիւնը, որ ծագել էր Սօսը-լու-
րդի կողմերում Համեկով շին-Նախիջեան, տեսն-
վեցի դուռնապետի օգնականի հետ և համա-
ձայն հրամանին խնդրեցի, տալ ինձ ձիւղները
(կողմերակայ կամանային) ուղեկցելու ինձ
մինչև թաւրդ: Օրնականը ինձ ասեց, որ ձիւ-
ղները սովորել են անկարգութեան և ձիւղ չեն
կատարում յանձնարարութիւնները, այդ պատճա-
ռով հարկաւոր է համարում անձանք տալ հար-
կաւոր հրամաններ ձիւղներին, իմ ներկայու-
թեամբ, որպէս զի նրանք չը կարողանան ընդդի-
մանալ պահանջներին: Օրնականը հրամայեց ձիւ-
ղներին կանչել: Ներկայացան չորս թուրք ձիւ-
ղներ, որոնք մշտական տանում են կատարութե-
ան վերաբերեալ նամակներ դէպի թաւրդ: Գը-
րանք վերանայեցին, ոտներին հագած ունէին քո-
շեր, մի մեծ մորթի գտակ զվարէն ունէին և չեղե-
ղու ամբողջ աջ փուշը բռնած ունէին ձայն կուսն
տալ: Գրանք մտան սենեակ, դուռն տուէցին:
Օգնականի սիրավիւր երեսը ժամգոտեց, նայեց նը-
րանց և բարեկեան չը պատասխանեց: Օրնականը
հրամայեց կանչել թարգմանին, որ չուտով ներ-
կայացաւ: Այդ թարգմանը շատ հետաքրքիր էր իր
արտաքին տեսքով: Գա կը լինէր մօտ 35—60
արտաքին, հազին ունէր կապտաւուն մահուկ
չեղերակի նման մի չոր, կանգնած օձիկով: Շօրի

նում եւ իրան թղթակցին պատասխանելու: Մի-
այն այսքանը պարզ է ամեն ընթերցողի համար,
որ այդ խօսքերը չեն կարող վերաբերել մի տես-
չի, որ հինգ ամիս Ազուլեանց անգամ բացակայ է:
Ուսուցիչները իրանց ստորագրութեամբ, իրանց
համար վկայում են որ՝ «Հայհայանքներ և փողո-
ցային բառեր երբեք ոչ մի ուսուցչից չեն ար-
տասանուիլ: Դրա մասին կարող է վկայել ան-
ցեղ և ներկայ տարվայ մեր ուսումնարաննե-
րի ընթացքին ծանօթ ամեն մի անձն, ուրեմն
հենց ինքը թղթակցիցը»: Կարծում եմ և
զարմամում թղթակցիցը դատուր, լրագրի մի-
ջոցով անգամ, վկայում է՝ «Ուսուցիչները արձակ
համարձակ... յանդիմանում են միմեանց հայհոյե-
լու: Իսկ ուսուցիչները իրան թղթակցին իրեն անցեալ
և ներկայ ուսումնարանական ընթացքին ծանօթ
անձի վկայ են բերում, որ «Հայհայանքներ... կը-
րեք չեն արտասանուիլ»: Այդ փաստագրութիւնը
այնքան սրամիտ և համոզիչ էր, որ կարծես ուրե-
րան չէր մնալու մեր ուսուցիչներին, այլ ողբալով
մինչև որ «Մշակի» այդ համարը ստացվէր Ազու-
լեանց, հաւաքվէին, կարդային իրանց պատաս-
խանք և հիմաւային:

Բայց ուսուցիչները չեն բաւականանում այդ-
պիսի արամատիկամբ արգարանալով, այլ նորա
մեղադրում են ինձ: Նորա դրում են՝ «Նիւթ տե-
սուց թիւնիկանի ժամանակ նրա և ուսուցիչների
մէջ պատահած անբարեկամութեանց մասին է
խօսքը»: Միակ մեղադրանքն էս եւս—ինչո՞ւ—որովհե-
տեւ «ուսումնական տարին չը լրացած» (?) չէի
արձակվիլ ուսումնարանից: Այս պիտի ենթադրեմ
որ այդ թղթակցիցը անցեալ անբարեկամութիւննե-
րի մասին է խօսում և անհրաժեշտ է ուսուցիչներին
էլ ուղիղ են վկայում իրանց համար որ՝ «Երբեք
ոչ մի ուսուցիչ չեմ այն»: Ուրեմն մնում է որ
փողոցային հայհայանքներ տալը միայն եւս եւս
եղել և մինչև անգամ մինչև չէ պատահա-
նել հայհայանքով: Նիւթ, այդ ենթադրեմ, ուրեմն
ինչպէս բացատրեմ այդ թղթակցի գրածը թէ՛
«Ուսուցիչն էր արձակ-համարձակ... յանդի-

նում են միմեանց հայհոյել, փողոցային
բառեր արտասանել և այլն»: Այս հակասութիւնը
առաջ է եկել...

Այժմ դանք անբարեկամութեանց մասին իմ մե-
ղադր լինելու վրա: Բայց որովհետեւ այսպիսի վկա-
յութիւն տալիս են ուսուցիչները, *) եւ ստիպվում
եմ ինչեղեղ, որ ինձ վերաբերել է Գրիտափոր
Միքայէլեանց: Թէ այդ դրոշման ով է մեղադր,
միթէ յայտնի չէ հոգաբարձուայ քննութիւնը և
միաձայն վճիռը (զուրկ այժմ փոխել են), միթէ
չայտնի չէ երեցիփոխանայ կայացրած օրադրո-
թիւնը: Միթէ չը գիտեն, երբ Միքայէլեանցին
կանակից յայտնվեցան երկը ուսուցիչներ, բոլոր
չորսին եւս կամեանում էին արձակել. միթէ այդ
հետեւեցին իմանալու չէր, որ Միքայէլեանցն ե-
կաւ ներողութիւն խնդրեց: Նիւթ եւս էի միակ մե-
ղադրը, ապա ինչու չեկաք հաշտարար դատա-
ւորի մօտ այդ իմ մեղադրութիւնը ապացուցանե-
լու: Ինչո՞ւ հաշտարար դատաւորը, նրա բացակա-
յութեամբ, վճեց Գրիտափոր Միքայէլեանցին
դատաւարութիւն 2 ամիս և 20 օր բանտարկելու:

Այդ լուրը կատար, ոչինչ նշանակութիւն չու-
նէ, որովհետեւ ուսումնական տարին չը լրացած
արձակվել եւս ուսումնարանից: Անհրաժեշտ է ընթեր-
ցող հաւատարմութիւնը ձեռք հաւատալ, ձեռք ու-
սուցիչ համարելով, որպէս ինչ դուրս եկաւ,
ինչ է ասում ձեռք հոգաբարձութիւնը. ինչ է աս-
ում վերջապէս ձեռք խիղճը (?): Միթէ յայտնի
չէ հոգ. պ. Ս. Հ. և Գ. Փ., որ եւս այդ անցքից յե-
տոյ իսկոյն հրաժարվում էի, որոնք ոչ թէ միայն
չընդունեցին հրաժարականս, այլ և յայտնեցին, որ
չեն կարող առանց երեցիփոխանական ժողովի
ընդունել, և թէ ուսումնարանի օգտի համար պէտք
է մնում մինչև հարցաքննութիւնը: Միթէ ձեռք և հո-

* Եւս անցեալ տարին Զուլալայի: Ամբողջ ճանա-
պարհը Զուլալայի մինչև թաւրդը ներկայացնում է
մի շատ տխուր տեսարան: Այդ քառութիւնը տի-
րապետում է ամեն տեղ. ջրանոց տարածութիւնը
շատ չնչին է, ճանապարհը համարեա ամառի է, իսկ
սրա ճախակողման տարեկը բոլորը ամբողջում
են իրենց մէջ աղի հանքեր, այդ պատճառով էլ
ճանապարհի վրա դաւում են բոլոր աղբիւրները, ո-
րոնք մեծ մասամբ բղկում են այդ տարեկը, աղի
են: ճանապարհին շատ տակաւ է պատահում դրա-
նել մի որ և է քաղցրաւոր աղբիւր: ճանապարհորդ-
ներին թիւք չնչին էր, և դարմանալիս այն է, որ
մինչև թաւրդը համեկը, չը տեսայ ոչ մի գիւղական
ճանապարհորդ: Մարմնը կամ Մարմնը դիւղը
դաւում է ճանապարհի կէսի վրա: Պատմութիւնը
ասում է, որ Նոյնի կինը այդ տեղ է թաղած: Եւս
կարծում էի, որ Մարմնը հայտնաւոր քաղաք կը
լինի, բայց ամբողջ ճանապարհի վրա Զուլալայի
մինչև թաւրդը չը կայ ոչ մի հայի տուն: Մա-
րմնի դիւղը սիրուն է, դաւում է լեռնաշղթա-
ների փնջերում, հարկաւոր աղբիւրներ բղկում
են նրա շուրջը: Գիւղը թաղված է աղբիւրների մէջ,
բայց այն է յիշելու արժանի, որ փողոցները լայն
և ծառապատ են, մի երեւոյթ, որ միւս պարսկա-
կան գիւղերում չէր տեսնի: Մարմնը նմանում է
օտարի այդ ճանապարհի վրա, իսկ ճանապարհի
մնացած միւս տարածութիւնները համարեա թէ ա-
մայի են: Մարմնը յայտնի է իր մօթալով, որ ան-

անում են Մարմնը պահել: Մարմնը մօթալի
նման մեր երկրներում չեն կարող գտնել, նաեւ Գա-
րալապետի դուրս մօթալը այնչափ լաւ չէ: Ներք
օրում հասնող թաւրդը: Այդ քաղաքում ապրում
են, ինչպէս ուսուցիչ դեպքանաւոր թղթակցի ե-
րեսում էր, մօտաւորապէս երկու հարիւր հազար
մարդիկ: Թաւրդը չինած է այն դաշտի վրա, որ
տարածվում է մինչև Ուրմայ լիճը: Եւս մտադիր
չեմ նկարագրել թաւրդը առողջապահական կե-
տից, որովհետեւ այդ հարցի մասին մանրամասն
կը խօսեմ «Առողջապահական» թղթի համարներէն
մէկում: Եւս իմաց ուսուցիչ դեպքանաւոր: Գեա-
պանը իր դիւրապատմով ապրում էր Հէմէթ-Աբաթ
ամալանոցում, որ երկու ժամ հեռու է քաղաքից:
Թաւրդը մեծ քաղաք է, բայց նրա պարսկական
երեսը սաստիկ անտանելի է: Մէկ ուղիղ փողոց
չը կայ քաղաքում. փողոցների լայնութիւնն է 3—
4 արշին, պատերի բարձրութիւնը մօտաւորապէս
6 արշին, բաղբը և տները փոստեմ են, որով-
հետեւ տան տեղը փոքր լինելու պատճառով
բազմի հողը գործ են ածել տուն շինելու հա-
մար. կան շատ երկու յարկանի տներ, բայց
ոչ մէկ տուն լուսամուտ չունի փողոցի վրա:
Մարդ տանը լինելիս կարծում է, որ բանտարկ-
ված է, որովհետեւ գտնվում է փողոցի բաղբում,
որ չընթացած է շատ բարձր պատերով, և լոյսը
ընկնում է բաղբ կարծես մի հերթիկից: Ոչ փողո-
ցում, ոչ բաղբում մարդու առաջ լայն, արձակ տեղ չը
կայ, որ դնէ 100 քայլ իր առաջը կարողանայ
տեսնել: Տները կապ են միմեանց, այնպէս որ մեծ
մասամբ մէկ տանիքից կարելի է միւս տանիքն
անցնել: Նիւթ մարդ ջանկարտ փողոցի վրայով մէկ
տանիքից անցնել միւս տանիքը, այդ էլ կարելի է,
միայն պէտք է 4—5 արշինանոց տախտակ դնել
և վրայով անցնել փողոցի վրա գտնված դիւղի
կտուրը: Որովհետեւ կենալը փակված է, և տանիք-

Ընտրողական այդ միասնետական ձևը ի հարկէ
ուսմացել էր ինտելիգենցիա չունենալուց: Հէնդ

(ԿՐ չարունուակիր)

